

<https://doi.org/10.54318/eip.2022.ip.328>**IVANA POPOVIĆ PETROVIĆ¹**

ivana.popovic@ekof.bg.ac.rs

KATARINA ŠPIRIĆ²

katarina.spiric@gmail.com

RAZVIJANJE SPOLJNOTRGOVINSKE SARADNJE IZMEĐU SRBIJE I EVROAZIJSKE EKONOMSKE UNIJE

SERBIA AND THE EURASIAN ECONOMIC UNION TRADE COOPERATION DEVELOPING

JEL KLASIFIKACIJA: F10, F13

APSTRAKT:

Predmet ovog rada je analiza dosadašnje spoljnotrgovinske razmene koju je Srbija ostvarila sa zemljama članicama Evroazijske ekonomske unije. Jedan od najznačajnijih elemenata za povećanje ekonomske saradnje, a posebno spoljnotrgovinske razmene, bilo je potpisivanje sporazuma o stvaranju zone slobodne trgovine. Spoljnotrgovinska razmena koju je Srbija ostvarila sa ovom grupom zemalja, poslednjih dvadesetak godina, bila je u velikoj meri određena već ustanovljenom saradnjom, ali i adekvatnim prilagođavanjem sporazuma koji su potpisivani u više navrata, prateći i brojne promene članstva, kao i stepena integrisanja zemalja današnje EAEU. Mogućnosti za unapređenje saradnje u

1 Univerzitet u Beogradu, Ekonomski fakultet

2 Master ekonomista

velikoj meri su određene i samom strukturom Sporazuma, koji je baziran na precizno definisanim pravima i obavezama strana potpisinica, uz zaštitu njihovih pojedinačnih interesa. Sporazum po svojoj sadržini definiše sve one elemente koje definišu i ostali sporazumi o stvaranju zona slobodne trgovine, uz davanje prioriteta odredbama GATT-a i Svetske trgovinske organizacije.

KLJUČNE REČI:**ZONA SLOBODNE TRGOVINE, LISTA IZUZETAKA, CARINE, NECARINSKE BARIJERE****ABSTRACT:**

The subject of this paper is the analysis of the trade exchange that Serbia has achieved with the member countries of the Eurasian Economic Union. One of the most important elements of the economic cooperation increase and particularly, trade volume` increase, was the signing of the Agreement on the creation of a free trade zone. Serbia's trade with this group of countries over the past twenty years has been largely determined by already established cooperation, as well as by adequate adjustment of the Agreements, which have been signed on several occasions, following numerous changes in membership and in the depth of integration of today's EAEU members. Opportunities for the cooperation improvement are largely determined by the structure of the Agreement, which is based on precisely defined rights and obligations of the signatories, while protecting their individual interests. According to its content, the Agreement defines all those elements that are determined by other agreements on the creation of free trade zones, with priority given to the provisions of the GATT and the World Trade Organization.

KEYWORDS:**FREE TRADE AREA, LIST OF EXEMPTIONS, TARIFFS, NON-TARIFF BARRIERS**

1. UVOD

Nakon potpisivanja i stupanja na snagu Sporazuma o slobodnoj trgovini između Republike Srbije i Evroazijske ekonomske unije, 2021. godine, otvorile su se brojne nove mogućnosti za unapređenje trgovinskih tokova. Perspektive buduće ekonomske saradnje određene su kako dinamikom dosadašnje saradnje, tako i samom sadržinom Sporazuma.

Uloga regionalnih trgovinskih sporazuma (*Regional Trade Agreements — RTAs*) je poslednje dve decenije posebno intenzivirana. Iako je multilateralizam istaknut kao najbolja globalna opcija za napredak, ipak je najveći obim liberalizacije međunarodne trgovine postignut upravo na regionalnom nivou.³

Očekivani porast izvozne konkurentnosti je uslovljen oslobađanjem uvoza od nepotrebnih barijera, između ostalog. Kada su u pitanju barijere, prvenstveno se polazi od smanjenja carina, što je veoma aktuelno i tokom poslednjih decenija, sa pojavom i povećanjem uloge Globalnih lanaca vrednosti (*Global Value Chains — GVCs*). U sklopu GVCs, za sve firme, iz brojnih zemalja, važno je da mogu da pristupe jeftinijim sirovinama i posebno poluproizvodima, što bi i bilo omogućeno upravo olakšavanjem pristupa ovim proizvodima, kao i omogućavanje širokog spektra usluga koje su pored robe, takođe deo GVCs. Upravo RTAs omogućavaju ukidanje carina, koje su kumulativnog karaktera u slučaju proizvodnje u okvirima GVCs, a zatim i brojnih necarinskih barijera.⁴ Brojni RTAs su zaslužni za promociju GVCs, omogućujući dva najvažnija uslova za normalno funkcionisanje GVCs, a to je približavanje standarda i priznavanje kvalifikacija.

Pored mogućnosti da se izbegne plaćanje carinskih dažbina i to kumulativno, RTAs su omogućili i smanjenje, do potpunog ukidanja, mnogobrojnih tehničkih i administrativnih necarinskih barijera. Takođe su i na regionalnim nivoima u okviru kojih su potpisani, omogućili i ostvarenje koristi za učesnike u GVCs, kojim su prevaziđena brojna institucionalna i infrastrukturna ograničenja pojedinačnih zemalja potpisnica.⁵

Pored brojnih prednosti, povećanje broja RTAs, dovodi i do pojave problema, odnosno, do preklapanja velikog broja različitih pravila o poreklu robe, kojim se stvara takozvani "sindrom činije rezanaca" (*Noodle Bowl Syndrome*), što ukazuje na veliki broj bilateralnih trgovinskih sporazuma, međusobno isprepletanih svojim pravilima.⁶ Ovaj sindrom se smatra Istočno-azijskom varijantom čuvenog Bagvatijevog problema nazvanog "činija špageta" (*spaghetti-bowl problem*). Upravo se ova vrsta problema može izbeći stvaranjem koherentnih preferencijala i pravila o poreklu robe.⁷ Sličan je i zaključak OECD da će se upravo primenom liberalnijih pravila o poreklu robe omogućiti da RTAs budu otvoreniji prema GVCs, a pojedinačna preduzeća time produktivnija.⁸ Ipak, u okvirima brojnih prednosti stvaranja RTAs nalaze se i uzroci mogućih problema, kao što je gubitak kontakta sa preostalim delovima lanca vrednosti na globalnom nivou. Iako bi se liberalizacijom u okvirima određenih RTAs svakako omogućila veća produktivnost pojedinačnih

3 OECD, https://issuu.com/oecd.publishing/docs/trade_policy_implications_of_global

4 Miroudot et al. (2013), p.42

5 Miroudot et al. (2013), p.33

6 Baldwin (2008), p. 450

7 Baldwin (2008), p. 476

8 OECD, https://issuu.com/oecd.publishing/docs/trade_policy_implications_of_global,

preduzeća, uticaj na povećanje špageta u Bagvatijevoj “činiji špageta”, mogla bi ugroziti multilateralizam. Rešenje bi mogla biti multilateralizacija RTAs, kako bi brojni preferencijalni sporazumi bili podstrek za razvoj GVCs, a ne prepreka.

2. ISTORIJAT INTEGRISANJA EAEU

Nakon što je 1991. godine SSSR nestao sa političke i ekonomske scene, novonastale države imale su potrebu za uspostavljanjem ekonomske, političke i socijalne saradnje na međunarodnom nivou. Sa ciljem uspostavljanja dobrih trgovinskih odnosa, uloženi su veliki napor i u opstanak Zajednice nezavisnih država koju su činile: Azerbejdžan, Jermenija, Belorusija, Kazahstan, Kirgistan, Moldavija, Rusija, Tadžikistan, Turkmenistan, Uzbekistan i Ukrajina.⁹

Sporazumom o stvaranju Zajednice nezavisnih država (ZND), koji je okupio sve države nastale nakon nestanka SSSR-a, osim pribaltičkih država, stvoren je osnov za unapređenje saradnje. Nakon početnih planova za uspostavljanjem ekonomske unije, prema Sporazumu iz 1993. godine, koji je potpisalo čak 12 država, a usled brojnih političkih izazova, prihvaćeno je stvaranje realnije integracije zasnovane na stvaranju zone slobodne trgovine, prema Sporazumu potpisanom naredne, 1994. godine.

Tokom poslednjih petnaestak godina, današnja EAEU je dostizala različite nivoe regionalnog integrisanja, počev od očekivanja formiranja zajedničkog ekonomskog prostora, na osnovu izjave o namerama potpisane u decembru 2009. godine, kojim je trebalo uspostaviti zajedničko tržište za slobodan protok robe, kapitala i radne snage, kao i zajedničku monetarnu, fiskalnu i spoljnotrgovinsku politiku.¹⁰ Nakon neuspeha u uspostavljanju ovog nivoa integrisanja, usledilo je potpisivanje novog sporazuma o stvaranju zone slobodne trgovine, u oktobru 2011. godine, koji nije ratifikovan od svih članica ZND. Stoga se jedan manji broj članica odlučio za dublju integraciju, stvaranjem Evroazijske ekonomske unije, potpisivanjem Sporazuma 2014. godine, između Belorusije, Rusije i Kazahstana. Ovoj grupi zemalja, već naredne, 2015. godine, pridružili su se Kirgistan i Jermenija.¹¹

U pitanju je region prvenstveno istaknut u pogledu veličine teritorije na kojoj se nalaze članice Unije, a zatim i region sa značajnim prirodnim bogatstvima i brojnim stanovništvom, što ukazuje na visoku privlačnost za spoljnotrgovinsku razmenu. Na osnovu zvaničnih statističkih podataka za EAEU za 2020. godinu može se zaključiti da se na teritoriji EAEU nalaze značajni izvori energije —proizvodnja nafte, od skoro 600 miliona tona, zatim, gasa, oko 750 miliona kubnih metara, električne energije, 1256 miliona kWh. Stopa nezaposlenosti iznosila je 4,8% što je više u odnosu na SAD, gde je stopa nezaposlenosti iznosila 3,7%, ali i niže u odnosu na Evropsku uniju u kojoj je prosečna stopa nezaposlenosti iste godine iznosila 6,7%. Na ovoj teritoriji živi 184 miliona ljudi, od čega je 93,6 miliona radno aktivnih. Obim spoljnotrgovinske razmene sa zemljama koje nisu članice EAEU tokom 2020. iznosio je 731,1 milijardu američkih dolara¹².

9 Vukmirica & Špirić (2004), str. 91-119

10 Troitskiy, (2020)

11 Bjelić (2018), str. 425.

12 Evroazijska unija, <http://www.eaeunion.org/>

Stvaranjem Unije, spoljnotrgovinski preferencijali su se počeli primenjivati ne samo u njihovoj međusobnoj robnoj razmeni, već i u trgovini uslugama. Pored toga, jedan deo ne-carinskih barijera (NB) je ukinut i to tako što je uspostavljena jedinstvena standardizacija, kao i zahtevi za obeležavanjem proizvoda. Inače, ova grupa mera, koja je decenijama usporavala spoljnotrgovinske tokove, pripada kategoriji tehničkih ne-carinskih barijera, koje su i u nadležnosti Svetske trgovinske organizacije (STO) regulisane na multilateralnom nivou. Tako stvaranje ove Unije predstavlja veliki doprinos primeni osnovnih sporazuma za koje je nadležna STO, a čija je Rusija postala članica, 2012. godine.

Evidentno je postojanje relativno kratkih perioda između jednog nivoa integrisanja i prelaska na viši. Ocene uspešnosti funkcionisanja ove integracije su različite. Neki autori smatraju da postoje razlozi za posmatranjem ove integracije kao veoma uspešne, funkcionalne celine, s obzirom na poređenje nivoa koji je dostigla, kao i dubine integrisanja, naročito ako se uporedi sa nekim od najpoznatijih integracija poput: NAFTA, ASEAN, ili MERCOSUR-a. Isti autori smatraju da ne treba očekivati od svake regionalne integracije da dosegne nivo koji je dosegla EU i na taj način postala merilo za sve druge regionalne integracije.¹³ Između četiri osnovna pravca, u vidu preporuka za budućnost EAEU, navode se dalji rad na eliminaciji NB, kao i stvaranje novih zona slobodne trgovine.¹⁴

Ideja uzimanja učešća u brojnim sporazumima o slobodnoj trgovini, dalje je primenjivana, potpisivanjem nekoliko sporazuma od strane EAEU i zemalja sa kojima je trebalo unapređivati spoljnotrgovinsku razmenu. To je prvenstveno stupanje na snagu Sporazuma o slobodnoj trgovini EAEU i Vijetnama u oktobru 2016. godine, a zatim potpisivanje Sporazuma o slobodnoj trgovini EAEU i Singapura, kao i EAEU i Srbije oktobra 2019. godine, koji je stupio na snagu u leto 2021. godine. Unija već vodi brojne runde pregovora, radi sklapanja ovakvih sporazuma sa Indijom, Egiptom i Izraelom.¹⁵

Ovi sporazumi predstavljaju osnovne nivoe u razvoju regionalnih ekonomskih integracija. Uglavnom se radi o sporazumima koji pripadaju kategoriji višestranih sporazuma o preferencijalnoj trgovini, koji podrazumevaju smanjivanje carina i ne-carinskih barijera, ali ne u potpunosti, ili se radi o sporazumima koji vode stvaranju zone slobodne trgovine, kakav je i Sporazum EAEU i Srbije. Stvorena zona slobodne trgovine ima za cilj potpuno uklanjanje carinskih barijera, kao i regulisanje pitanja ne-carinskih barijera.¹⁶

Sporazum EAEU sa Singapurom, po svojoj strukturi podseća na Sporazum sa Srbijom. Uočava se da su predviđene brojne mere vezane za Olakšavanje spoljne trgovine (*Trade Facilitation — TF*), poput saradnje carinskih službi, poštovanja pravila o poreklu, razmatranje dodatnih obaveza koje bi strane preuzele kako bi se uklonile i tehničke ne-carinske barijere, saradnja vezana za sanitarne i fitosanitarne mere (*Sanitary and Phytosanitary Measures — SPS*).¹⁷ I ovaj Sporazum je usmeren na usvajanje procedura i stvaranje organa koji bi bili nadležni u slučaju rešavanja eventualnih sporova među stranama potpisnicama.

---

13 Vinokurov (2017), p. 55

14 Vinokurov (2017), p. 69

15 Eurasian Economic Commission (2020), pp. 6-7

16 Bjelić (2018), str. 385

17 Eurasian Economic Commission (2020), p. 6

3. RAZVIJANJE SARADNJE EAEU SA SRBIJOM

Sporazum o slobodnoj trgovini potpisan je 25. oktobra 2019. godine, a tek što je stupio na snagu, u julu 2021. godine. Oba važna momenta za saradnju vremenski su uokvirena sa drugim događajima koji će svakako ostaviti traga i u ekonomskoj sferi. To je preventivno izbijanje pandemije COVID-19, koje je ograničavajuće uticalo na mogućnosti unapređenja međunarodne trgovine, ali i aktuelna kriza u Ukrajini.

Sporazum predstavlja nastavak saradnje na unapređenju trgovinskih tokova, koji su otpočeli još u avgustu 2000. godine, kada je potpisan Sporazum o slobodnoj trgovini Rusije i Srbije, koja je tada postojala u okviru Savezne Republike Jugoslavije. Taj Sporazum je bio veoma značajan za Srbiju s obzirom da se Rusija nalazila na trećem mestu, kao jedan od vodećih spoljnotrgovinskih partnera Srbije¹⁸. Srbija je 2009. godine potpisala i Sporazum o slobodnoj trgovini sa Belorusijom, a godinu dana kasnije i sa Kazahstanom. Najznačajniji spoljnotrgovinski aspekt tog Sporazuma odnosi se na oslobađanje od plaćanja carina za robu čije se srpsko poreklo može i dokazati, odnosno, za robu čijih više od 50% vrednosti ima poreklo iz Srbije. Tada je definisana Lista izuzetaka, za proizvode koji ne podležu navedenim mogućnostima režima slobodne trgovine. Ta Lista izuzetaka se povremeno menja i definiše u novim potpisanim Protokolima, poput Protokola iz 2009. ili 2011. godine. Ovim Protokolima je menjana Lista izuzetaka, pa su tako, sa stupanjem na snagu novog Protokola jula 2011. godine, u preferencijalnu spoljnotrgovinsku razmenu uključeni proizvodi poput: skroba, inulina, glikoznog sirupa, tepiha i ostalih tekstilnih podnih prekrivača, registar kase, monitori i projektori, kao i drveni kuhinjski nameštaj, uz drveni nameštaj za spavaće sobe i kategorija ostali drveni nameštaj.¹⁹ Promena tretmana i dobijanje preferencijalnog statusa za ove izvozne proizvode iz Srbije je značajna za njene izvoznike. Međutim, istom promenom Protokola, neki od do tada preferencijalno tretiranih proizvoda izgubili su takav povoljan status i našli se na Listi izuzetaka. U pitanju su proizvodi čiji izvoz konkuriše izvozu Belorusije i Kazahstana, poput: sireva, različitih vrsta guma, pamučnih tkanina, kao i određene kategorije motornih i putničkih vozila.²⁰

Već prema odredbama davno nastalog Sporazuma i Protokola, evidentni su standardni zahtevi za realizovanje slobodne trgovine. To su zahtevi poput: zahteva da se trgovina obavlja između lica koja su registrovana kao privredni subjekti u navedenim potpisnicama, da se roba direktno isporučuje na teritorije strana ugovornica, kao i da roba ispunjava zahteve vezane za poreklo robe. Poreklo robe se dokumentuje sertifikatom o poreklu robe, na obrascu Forma ST-2, uz rok važenja sertifikata od 12 meseci. Roba koja ima preferencijalno poreklo je roba čija je vrednost preko 50% stvorena u zemlji datog porekla. Ukoliko potiče iz Kazahstana i Belorusije, u tom slučaju će i te vrednosti biti sabrane kao deo vrednosti sa odgovarajućim preferencijalnim poreklom, dakle, već se u ovom sporazumu uočava mogućnost kumulacije porekla. Stupanje Sporazuma na snagu je momenat od koga počinju da se primenjuju trgovinske povlastice (*tariff preferences*). Sporazum se zaključuje na neodređeno vreme, prema Članu 30, a regulisani su i načini prestanka njegovog važenja. To podrazumeva da svaka od strana potpisnica Sporazuma može raskinuti Sporazum, tako što o tome obavesti drugu stranu. Ukoliko neka od zemalja EAEU istupi iz Unije, automatski za tu potpisnicu prestaje i važenje ovog Sporazuma. Članom 32 je

18 Bjelić (2012), str. 17

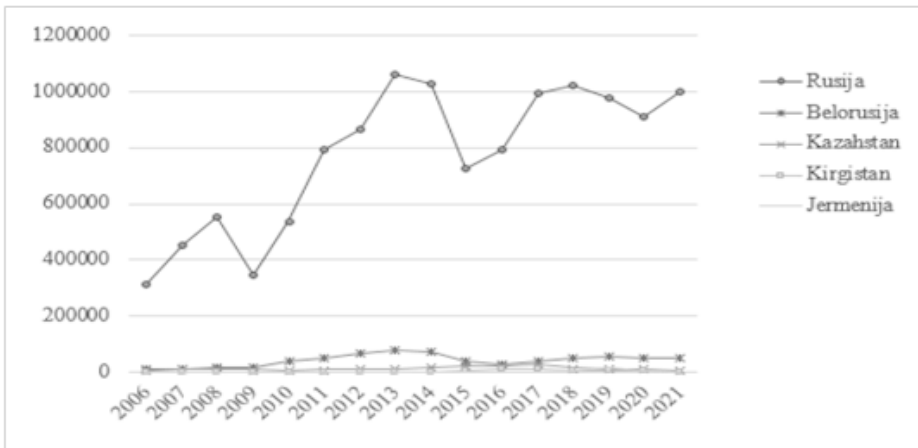
19 Trgovinsko-industrijska komora Ruske federacije, <https://www.tikrf.org/carinski-rezimi-sa-ruskom-federacijom/>

20 Razvojna agencija Srbije, <https://ras.gov.rs/podrska-izvozu/sporazumi-o-slobodnoj-trgovini>

otvorena mogućnost pristupanja drugih zemalja ovom Sporazumu, na osnovu obostrane saglasnosti potpisnica.²¹

Srbija kao primer male otvorene privrede, kontinuirano teži pojačanju uzlazne putanje privrednog rasta vođenog izvozom.²² Očekuje se da će Integrisani rast, kao deo Strategije usvojene još 2013. godine, za potpisnice CEFTA 2006, među kojima je i Srbija, biti ostvaren upravo primenom politika koje će unaprediti trgovinu i investicije.²³ U traganju za izvoznim tržištima, Srbija ostvaruje uspešnu ekonomsku saradnju i sa zemljama članicama EAEU. Ova veza postojala je i ranije tokom postojanja Sovjetskog Saveza. Ipak, u odnosu na ostale zemlje članice, najintenzivniju spoljnotrgovinsku razmenu ostvaruje sa Rusijom. Na narednom grafikonu prikazane su vrednosti izvoza Srbije u zemlje članice EAEU u periodu od 2006. do 2021. godine, koje potvrđuju dominantnu ulogu Rusije kao spoljnotrgovinskog partnera Srbije, tokom proteklih petnaest godina.

► GRAFIKON 1. IZVOZ SRBIJE U ZEMLJE ČLANICA EAEU (U HILJADAMA USD)

Izvor: UN Comtrade Database, Internet, <https://comtrade.un.org/> (04.03.2022.)

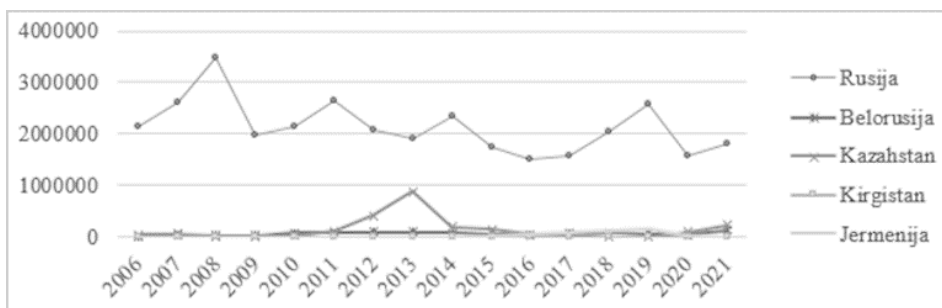
Rekordni uvoz iz Rusije zabeležen je tokom 2008. godine i iznosio je gotovo 3,5 milijardi USD, dok je nivo uvoza iz Rusije tokom 2020. godine značajno smanjen zbog zatvaranja nacionalnih granica usled pandemije izazvane virusom COVID-19 i iznosio je oko 1,5 milijardi USD.

21 Sporazum o slobodnoj trgovini između Republike Srbije i Evroazijske ekonomske unije i njenih država članica, Narodna skupština Srbije, <http://www.parlament.gov.rs/>

22 Kovačević (2022), str. 16

23 Brkić & Popović Petrović (2017), str. 25

► GRAFIKON 2. UVOZ SRBIJE IZ ZEMALJA ČLANICA EAEU (U HILJADAMA USD)

Izvor: UN Comtrade Database, Internet, <https://comtrade.un.org/>, (04.03.2022.)

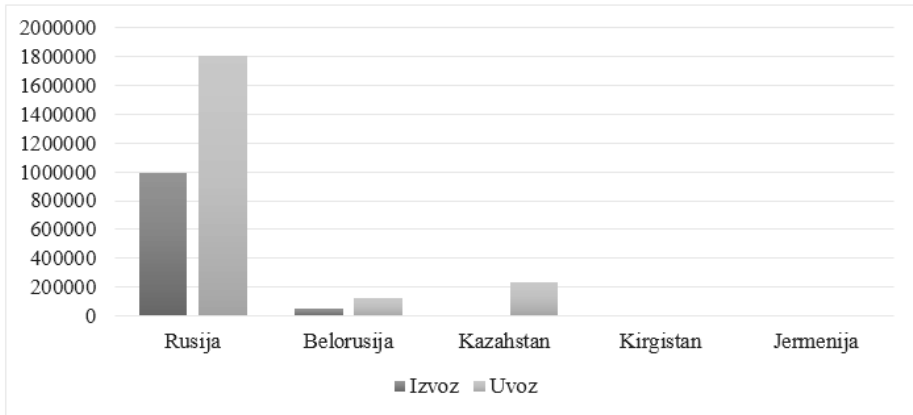
Prema vrednosti uvoza Srbije tokom 2021. godine, Rusija je visoko pozicionirana, na četvrtom mestu, Kazahstan na 29, a Belorusija na 37. mestu. Sa druge strane, po vrednosti izvoza, Rusija je tokom razmatrane godine zauzela 6. mesto, a Belorusija 42. mesto.²⁴ Obim uvoza i izvoza Srbije u EAEU oscilira po godinama, ali je u najvećem broju slučajeva uvoz Srbije bio značajno veći u odnosu na izvoz. Obim uvoza iz Rusije je u pojedinim periodima bio i do četiri puta veći u odnosu na obim izvoza. Belorusija se nalazi na drugom mestu u odnosu na posmatrane zemlje po obimu spoljnotrgovinske saradnje. I u ovom slučaju je uvoz veći od izvoza, ali je razlika koja se javlja između ovih veličina značajno manja. Zanimljivo je istaći da je rekordni uvoz iz Belorusije, od oko 125 miliona USD, zabeležen upravo tokom 2021. godine, kada je na snagu i stupio novi sporazum o slobodnoj trgovini između Srbije i zemalja EAEU, čime se dodatno potvrđuje njegova značajnost. Na trećem mestu po obimu spoljnotrgovinske razmene, nalazi se Kazahstan. Izvoz iz Srbije u Kazahstan se nalazi na veoma niskom nivou, dok je najveći uvoz zabeležen tokom 2013. godine i iznosio je oko 888 miliona USD. Sa Jermenijom je obim saradnje veoma skroman, a 2021. godine, gotovo da i nije bilo spoljnotrgovinske razmene. Najmanja vrednost razmene zabeležena je sa Kirgistanom. Zanimljivo je istaći da u odnosu na prethodne zemlje, vrednost izvoza iz Srbije u Kirgistan bila je veća od vrednosti uvoza.²⁵

24 Republički Zavod za statistiku, <https://www.stat.gov.rs/>

25 UN Comtrade Database, <https://comtrade.un.org/>

▶ **GRAFIKON 3: SPOLJNOTRGOVINSKA RAZMENA SRBIJA-EAEU TOKOM 2021. GODINE (U HILJADAMA USD)**

Izvor: UN Comtrade Database, Internet, <https://comtrade.un.org/>, (04.03.2022.)

Proizvodna struktura spoljnotrgovinske razmene Srbije i Rusije, pokazuje da Srbija u Rusiju najviše izvozi hranu i žive životinje. Takođe, značajan je i udeo drugih vrsta proizvoda svrstanih po materijalu, kao i hemijskih proizvoda, mašina i transportnih uređaja. (Dodatak-Grafikon broj 4). Srbija u najvećoj meri iz Rusije uvozi mineralna goriva i maziva. S obzirom da se na pomenutu kategoriju odnosi skoro polovina ukupnog uvoza, može se zaključiti da postoji velika zavisnost naše zemlje od nafte i prirodnog gasa koji vodi poreklo iz Rusije. (Dodatak-Grafikon 5). Struktura razmene sa Belorusijom, po sektorima, za 2021. godinu, pokazuje da su se iz Srbije u Belorusiju najviše izvozili hemijski proizvodi, kao i proizvodi svrstani po materijalu. U pitanju su pneumatske gume za automobile, čelik i veštačka creva za kobasičarske proizvode. Na strani uvoza sa ovom zemljom, najviše su bili zastupljeni proizvodi svrstani po materijalu, kao i mašine i transportni uređaji. Kada je u pitanju izvoz Srbije u Kazahstan, uglavnom se radi o izvozu mašina i transportnih sredstava, a uvoze se mineralna goriva, maziva, tečni propan i seme lana. Pored mašina i transportnih sredstava iz Srbije, u Kazahstan se izvoze i hartija i karton, lekovi, pokrivači podova, tapete, mašine sa posebnim funkcijama, mašine za dizanje, utovar, istovar i manipulisanje.²⁶

4. SADRŽAJ SPORAZUMA

Struktura Sporazuma se zasniva na delovima koji uglavnom predstavljaju neodvojiv deo i drugih regionalnih trgovinskih sporazuma. Prvi članovi Sporazuma su Opšte odredbe i član kojim se određuju ciljevi ovog Sporazuma, definišu se i odnosi prema drugim međunarodnim sporazumima. Naglašeno je liberalizovanje međusobne trgovine zemalja potpisnica, ali u skladu sa Članom XXIV GATT-a. Uloga STO i Sporazuma iz Marakeša je

26 Republički Zavod za statistiku, <https://www.stat.gov.rs/>

Članom 3 određena kao primarna. Odredbe Sporazuma STO imaju primat u odnosu na sve odredbe Sporazuma koje bi možda bile različite, odnosno suprotne.²⁷

4.1. Carine kao osnovni instrument spoljnotrgovinske politike

Sporazum pruža objašnjenja režima slobodne trgovine, koja podrazumevaju da strane potpisnice ovog Sporazuma neće primenjivati carine u međusobnoj trgovini, kao ni druge dažbine jednakog dejstva kao carine, za robu koja je poreklom iz zemalja potpisnica, osim ako Sporazum ne podrazumeva drugačije, odnosno, za svu robu osim one koja je navedena u Listama robe izuzete iz režima slobodne trgovine. Za robu koja je navedena u Listama izuzetaka dogovoreno je da će prilikom uvoza na teritoriju strana potpisnica, biti primenjivane carine u skladu sa tretmanom najpovlašćenije nacije, što ukazuje na potpunu usaglašenost ovog Sporazuma sa Članom 1 GATT-a 1994, odnosno, Sporazumom o osnivanju STO.

U okviru Člana 4 – koji se odnosi na režim slobodne trgovine, definisani su uslovi za regulisanje pristupa tržištu, u oba smera. Liste izuzetaka su navedene u okvirima Priloga 1 i Priloga 2.²⁸ Prilog 1 se odnosi na Liste kojima se navodi roba koja će biti izuzeta iz režima slobodne trgovine prilikom njenog uvoza na teritoriju Republike Srbije. Kada su u pitanju zemlje EAEU, a na osnovu ove Liste, uočava se da je proizvodna struktura njihovog izvoza različita, pa su tako samo neke vrste traktora i motorna vozila za prevoz robe izuzeta od režima slobodne trgovine prilikom uvoza u Srbiju i to iz Rusije, a iz ostalih članice, ne. Ostale EAEU zemlje se nalaze na jedinstvenoj listi porekla za robu izuzetu od režima slobodne trgovine za neke vrste alkohola, rakija, likera, duvana, ali i za beli šećer.

Kao još jedan instrument spoljnotrgovinske politike korišćen upravo za dalje regulisanje spoljnotrgovinske razmene, kako bi se zaštili interesi obe strane, u Prilogu broj 1, nalazi se Lista proizvoda na čiji uvoz se primenjuju kvota-carine.²⁹ U okviru ovog Priloga se kvota-carine primenjuju na proizvode koji su poreklom iz članica EAEU, tačno navedenih, za svaku pojedinačnu vrstu proizvoda.³⁰ U okvirima količinski definisanih kvota, roba ne podleže plaćanju carinskih dažbina, a ukoliko dođe do uvoza iznad datih količina, roba će biti ocarinjena u skladu sa Članom 5 Sporazuma, koji definiše poštovanje tretmana najpovlašćenije nacije. S obzirom da su i Jermenija, Kazahstan i Kirgistan proizvođači topljenog sira, na ovaj način je dozvoljena količina uvoza iz ove tri države od 100 tona godišnje. Toj grupi zemalja pridružuje se i Belorusija, prilikom određivanja količinske kvote od 50000 litara čistog alkohola, kao i prilikom određivanja količine od 200000 komada cigareta. Rusija, koja je prethodnih godina upravo uvozila neke od ovih proizvoda iz Srbije, ne nalazi se na datoj Listi, s obzirom da je uvoznik, a ne izvoznik datih proizvoda.

27 Sporazum o slobodnoj trgovini između Republike Srbije i Evroazijske ekonomske unije i njenih država članica, Narodna skupština Srbije, <http://www.parlament.gov.rs/>

28 Ibid., Član 4, str. 57

29 Ibid., Prilog 1, str. 70-72

30 Kvota-carine su prevedene kao tarifne kvote u Sporazumu o slobodnoj trgovini između Republike Srbije i Evroazijske ekonomske unije i njenih država članica, Narodna skupština Srbije, <http://www.parlament.gov.rs/>

Prilog 2 podrazumeva tačno navedenu robu koja će biti izuzeta iz režima slobodne trgovine, prilikom uvoza robe poreklom iz Srbije na teritorije zemalja članica EAEU.³¹ Na ovoj Listi se nalaze upravo neki od proizvoda koje Srbija tradicionalno izvozi i za koje bi joj odgovaralo da podležu bescarinskom uvozu na teritoriju EAEU. Ali, suština svakog Sporazuma jeste pronalaženje zajednički prihvatljivog rešenja, pa je tako i u ovom slučaju. To su proizvodi: meso i klanični proizvodi od živine, beli šećer, topljeni sir, penušavo vino, rakije, likeri, cigarete, ali i prediva i tkani materijali od pamuka, pneumatske gume, traktori i neke vrste motornih i putničkih vozila. Iako su sir, rakije i cigarete izuzete od bescarinskog režima, a interesovanje srpskih izvoznika upravo za ove proizvode, veliko, zadovoljenje njihovih interesa će svakako omogućiti naredna Lista, a to je Lista robe koja je predmet kvota-carina. To su prvenstveno velike količine, 400 tona nekih vrsta sireva, tačno navedenih prema HS klasifikaciji, kao i rakija do 35000 litara i cigareta koje sadrže duvan u količini od 2 milijarde komada godišnje.

4.2. Uloga necarinskih barijera u strukturi Sporazuma

Necarinske barijere su prepoznate kao barijere, kako u međusobnoj, dakle intra-trgovini robom i uslugama zemalja EAEU, tako i u trgovini sa zemljama sa kojima su potpisani sporazumi o slobodnoj trgovini. Istraživanje uloge NB u intra-trgovini, pokazalo je da je do 2014. godine, u međusobnoj trgovini Rusije, Belorusije i Kazahstana, udeo NB bio između 15 i 30% u vrednosti ostvarenog izvoza.³² Dakle, troškovi izazvani primenom NB su bili visoki i do 30%. Neka istraživanja pokazuju i da NB imaju veći uticaj na intra-trgovinu, u odnosu na razmenu sa zemljama koje nisu članice ove integracije.³³

U strukturi Sporazuma, posebno su zastupljene NB, koje su definisane u članovima Sporazuma kojima se reguliše primena tehničkih barijera trgovini i SPS mera, kao i nekih od potencijalnih administrativnih barijera, poput pitanja o poreklu robe, kao i tretmana robe u tranzitu.

Trenutno postoji oko 480 trgovinskih sporazuma koji regulišu pitanje Pravila o poreklu robe.³⁴ Ovaj Sporazum je definitivno jedan od takvih sporazuma. S obzirom da se pravila o poreklu posebno razmatraju prilikom pregovora radi potpisivanja svakog regionalnog trgovinskog sporazuma, a zatim postaju deo tog sporazuma obično u formi aneksa, sadržaj dogovorenog može značajno da varira i pravila o poreklu se razlikuju. Posebno obrađeno pitanje u okviru ovog Sporazuma jesu Pravila o poreklu robe, odnosno sadržina Priloga broj 3.³⁵ U okviru Priloga o poreklu robe, postoje dva dodatna priloga. Prvi prilog se odnosi na definisanje sadržine i oblika sertifikata o poreklu robe, Forma ST-2, kao i dodatnog lista sertifikata o poreklu robe. Definisanje tačne sadržine i izgleda ovog važnog sertifikata, onemogućuje nastanak nepotrebnih barijera, koje bi bile manifestovane međusobnim nepriznavanjem izdatih setifikata, usled nedostatka određenih informacija o robi. Posebno je definisano koja roba se smatra dovoljno obrađenom u datoj zemlji. U pitanju je roba koja je prema kriterijumu dovoljne obrade prošla dovoljnu obradu, ili

31 Ibid., Prilog 2, str. 73-75

32 Vinokurov (2017), p. 60

33 Vinokurov et al. (2015), p.17

34 ITC, WCO, WTO, <https://findrulesoforigin.org/en/home/agreements?culture=en>

35 Ibid., Sporazum, Prilog 3, str. 76-97

preradu u datoj zemlji potpisnici i ukoliko vrednost materijala koji je bez porekla neke od zemalja potpisnica, nije veća od 50% vrednosti date robe. Definisano je i tačno navedeno i koje radnje nad robom ne zadovoljavaju kriterijum dovoljne obrade, u Članu broj 7. Predviđena je i kumulacija porekla, što predstavlja još jednu povoljnu odrednicu ovog Sporazuma. Određeno je da se materijali, ili roba, koji se koriste u proizvodnji u jednoj od zemalja potpisnica Sporazuma, a nemaju poreklo te strane, smatraju robom čije se poreklo vezuje za onu zemlju potpisnicu u kojoj su obavljene poslednje operacije. Radi lakše i pouzdanije procedure, predviđeno je i uvođenje elektronskog sistema sertifikacije i verifikacije porekla, što je još jedan doprinos olakšavanju trgovinskih tokova između zemalja potpisnica.

5. ZAKLJUČAK

Analiza spoljnotrgovinske razmene koju je Republika Srbija ostvarila sa članicama EAEU, tokom protekle dve decenije, kao i mogućnosti koje pruža novopotpisani i ratifikovani Sporazum o stvaranju zone slobodne trgovine, predstavlja još jedan doprinos teoriji međunarodne trgovine, koja prati intenzivno stvaranje brojnih regionalnih ekonomskih integracija u svetu. Uspešnost tih integracija nije ista, ali se izdvajaju neki od sporazuma koji su temeljno regulisali inače brojne, potencijalno velike prepreke odvijanju i povećanju spoljnotrgovinskih tokova, a navedeni Sporazum je još jedan takav primer. Struktura Sporazuma prati uobičajenu strukturu ovakvih sporazuma, sa tačno naglašenim oblastima koje su predmet regulisanja. Prvenstveno carine, kao glavni instrument spoljnotrgovinske politike i regulisanje pristupa tržištima ovih zemalja. Zatim, temeljna orijentacija ka regulisanju brojnih i heterogenih grupa necarinskih barijera, u vidu tehničkih barijera trgovini, sanitarnih i fitosanitarnih mera, kao i pravila o poreklu robe, koji je sve prisutniji član brojnih savremenih sporazuma. Prvenstveno zbog problema u realizaciji spoljnotrgovinskih poslova, usled neprepoznavanja dokumenata koji dokazuju poreklo robe, ali i usled čestih nesporazuma vezanih za nedovoljno jasno utvrđene kriterijume po osnovu kojih se stiče poreklo određene zemlje i samim tim, određene povlastice prilikom uvoza. U interesu svake zemlje potpisnice jeste da nema Liste izuzetaka, ali i u ovom slučaju, ostvaren je određeni kompromis. Svaki sporazum može biti izmenjen različitim Protokolima koji će se naknadno potpisivati, pa stoji mogućnost da se Lista izuzetaka od bescarinskog tretmana i smanji za one proizvode koji se nalaze u proizvodnoj strukturi Srbije, kao i u strukturi njenog izvoza.

Spoljnotrgovinski deficit koji Srbija ima u razmeni sa gotovo svim članicama EAEU, ukazuje na potrebu povećanja srpskog izvoza na teritorije zemalja članica. Obim buduće spoljnotrgovinske razmene, može biti značajno unapređen upravo zahvaljujući sveobuhvatnoj strukturi samog Sporazuma, ali i dinamikom dosadašnje, višedecenijske saradnje.

Pored ovakve, ekonomski dobre osnove za dalje unapređenje, saradnja je uslovljena i brojnim krizama, koje su delimično i ekonomskog karaktera, više u obliku posledica, a ne uzroka nastanka, poput krize izazvane pandemijom COVID-19, ali i tekućom krizom u Ukrajini.

LITERATURA

Baldwin, R. (2008), "Managing the Noodle Bowl: The Fragility of East Asian Regionalism", *The Singapore Economic Review*, Vol. 53, No. 3, pp. 449-78. <https://doi.org/10.1142/S0217590808003063>

Bjelić, P. (2012), „Položaj Srbije u svetskoj trgovini“, u: Bjelić, P. i Dimitrijević D. (2012), *Položaj Srbije u savremenim međunarodnim ekonomskim odnosima*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, str. 9-25.

Bjelić, P. (2018), *Međunarodna trgovina*, CID Ekonomskog fakulteta, Univerzitet u Beogradu, Beograd.

Brkić, S. Popović-Petrović, I. (2017), Trgovinska specijalizacija Bosne i Hercegovine na bilateralnom nivou na primeru trgovine sa Hrvatskom i Srbijom, *Ekonomске ideje i praksa*, broj 26, 19-35.

Eurasian Economic Commission, (2020), *Eurasian Economic Union — Figures and highlights — Trade*, Trade Policy Department, Moscow.

Evroazijska unija, Internet strana, <http://www.eaeunion.org/> (25.05.2022.)

ITC, WCO, WTO, Rules of origin facilitator, Internet sajt, <https://findrulesoforigin.org/en/home/agreements?culture=en>, (24.05.2022.)

Kovačević, R. (2020), "Svetska privreda, trgovina Evropske unije i robni izvoz Srbije pre pandemije koronavirusa (COVID-19)", *Ekonomске ideje i praksa*, broj 38, 7-25.

Miroudot, S., D. Rouzet and F. Spinelli (2013-12-24), "Trade Policy Implications of Global Value Chains: Case Studies", OECD Trade Policy Papers, No. 161, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/5k3tpt2t0zs1-en> OECD.

Narodna skupština Srbije, Internet sajt, <http://www.parlament.gov.rs/> (25.04.2022.)

OECD, (2020), Trade Policy Implications of Global Value Chains, *Trade Policy Brief*, Internet, https://issuu.com/oecd.publishing/docs/trade_policy_implications_of_global, (26.04.2022.)

Razvojna agencija Srbije, Internet, <https://ras.gov.rs/podrska-izvozu/sporazumi-o-slobodnoj-trgovini>, (4.04.2022.)

Republički Zavod za statistiku, Internet, <https://www.stat.gov.rs/> (23.05.2022.)

Trgovinsko-industrijska komora Ruske federacije, Internet, <https://www.tikrf.org/carinski-rezimi-sa-ruskom-federacijom/> (04.04.2022.)

Troitskiy, E. (2020), *The Eurasian Economic Union at Five: Great Expectations and Hard Times*, Internet, www.wilsoncenter.org/blog-post/eurasian-economic-union-five-great-expectations-and-hard-times, (20.10.2021.)

UN Comtrade Database, Internet, <https://comtrade.un.org/> (04.03.2022.)

Vinokurov, E., Demidenko, M., Pelipas, I., Tochitskaya, I., Shymanovich, G., Lipin, A., & Movchan, V. (2015), Estimating the economic effects of reducing non-tariff barriers in the EEU (Report 29). St. Petersburg: Eurasian Development Bank.UDC332.14:339

Vinokurov, E. (2017), "Eurasian Economic Union: Current state and preliminary results", *Russian Journal of Economics*, 3, pp. 54-70. <https://doi.org/10.1016/j.ruje.2017.02.004>

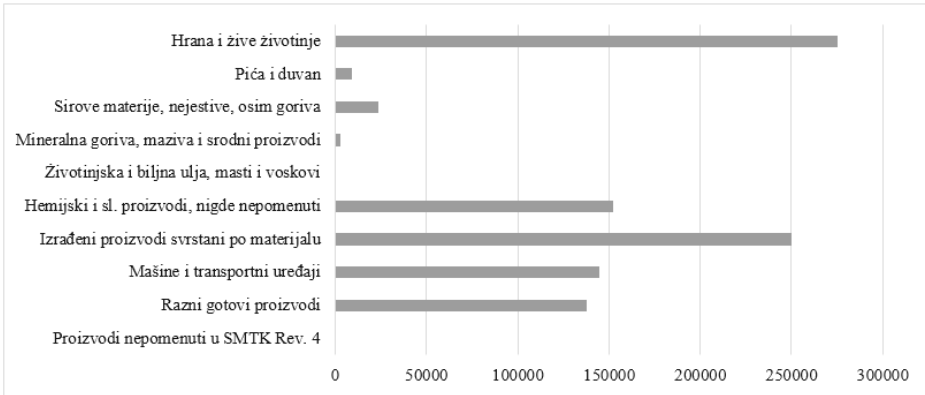

Vukmirica, V. i Špirić, N. (2004), *Evropska i Evroazijska unija – Vrijeme promjena, dilema i izazova*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo.

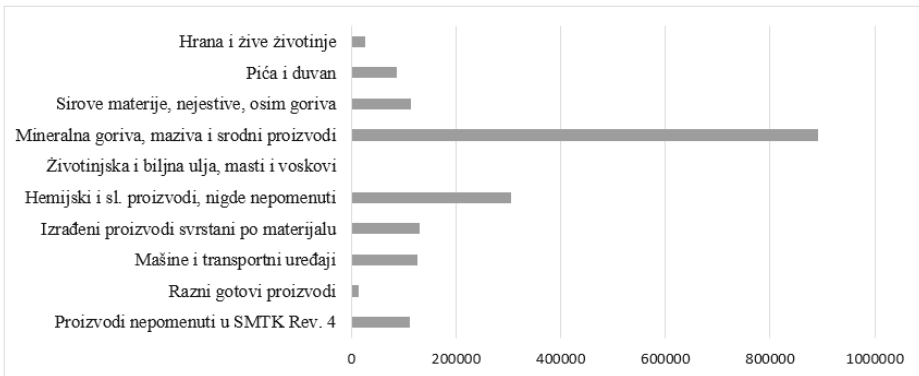
DODATAK

► **GRAFIKON 4. VREDNOST IZVOZA ROBE PO SEKTORIMA SMTK IZ SRBIJE U RUSIJU TOKOM 2021. GODINE (U HILJADAMA USD)**

Izvor: Republički Zavod za statistiku, Internet, <https://www.stat.gov.rs/>

► **GRAFIKON 5. VREDNOST UVOZA ROBE PO SEKTORIMA SMTK IZ RUSIJE TOKOM 2021. GODINE (U HILJADAMA USD)**

Izvor: Republički Zavod za statistiku, Internet, <https://www.stat.gov.rs/>